

Lesy a lesnictví ve střední Evropě

VI. Výzva pro české lesnictví

Josef Fanta

Autor věnuje honorář Nadaci Živa

Minulý díl našeho seriálu jsme uzavřeli řadou otázek vztahujících se k českému lesnictví. Důvodem pro to je skutečnost, že ve srovnání se sousedními zeměmi se současné české lesnictví vyznačuje některými specifickými rysy. Stojí za to se nad nimi zamyslet a posoudit, do jaké míry jsou českému lesnictví ku prospěchu či nikoli. Nebudeme se zabývat detaily ani srovnáváním jednotlivých zemí — to by mělo být věcí speciální odborné studie (mimořadně: která už dávno měla být provedena). Soustředíme se pouze na obecné odborné a politické aspekty, které hrají důležitou roli ve vývoji lesnického sektoru a v jeho běžné hospodářské praxi. Na závěr se opět vrátíme k naléhavým otázkám.

K historii českého lesnictví

Celým svým zaměřením, historií a způsobem provozování bylo české lesní hospodářství vždy součástí středoevropského lesnictví. Od svých počátků v 18. stol. přejímalo impulzy z okolních zemí a samo opět přispívalo k rozvíjení jeho obsahové náplně. Zcela mimořádný význam mělo už v první polovině 19. stol. zřízení prvních pralesních rezervací — Žofín a Hojná Voda na panství Nové Hrady v r. 1838 (Živa 2006, 5: 214–216), a Boubín na panství Vimperk v r. 1858 (Průša 1985, 1990; Šíp 2006, také Živa 2007, 1: XIII). V obou případech šlo o první přírodní rezervace na světě! Při jejich návštěvě je třeba si uvědomit, že zde člověk vstupuje doslova na „svatou půdu“ světové ochrany přírody. A že se o to zasloužili právě čeští lesníci. Mnohé mezinárodní exkurze v uplynulých téměř 200 letech potvrdily zcela mimořádný význam těchto dvou objektů pro vývoj středoevropského lesnictví a ochrany přírody.

Po 1. světové válce se tehdejší Československo stalo významným evropským střediskem lesnického vzdělání. Obě nově zřízené lesnické fakulty v Praze a v Brně, na nichž tehdy působily významné lesnické osobnosti — např. prof. J. Sigmond a prof.

J. Konšel, hostily studenty-lesníky zejména ze slovanských jiho- a východoevropských zemí. A naopak — čeští lesníci působili např. ve Slovinsku (vynálezce lodního šroubu J. Ressel vypracoval a vedl program obnovy degradovaných lesů na jadranském pobřeží), v Rumunsku (F. Čech vedl lesní správu v Bukovině, v tradici českého Žofína a Boubína založil první rumunskou pralesní rezervaci Slatioara v pohoří Bistrița; J. Opletal zpracoval program zpřístupnění a hospodářského využití lesů v rumunské Bukovině) a v Bulharsku (J. Milde vedl rozsáhlé zalesňovací práce v okolí Sofie, byl vedoucím lesní správy v pohoří Rila a zakladatelem bulharského lesnického školství).

Na tuto mezinárodní výměnu studentů a odborníků bohužel jen krátce navázal vývoj po 2. světové válce. Totalitní režim ji jednorázově ukončil. V 50. letech a v první polovině 60. let 20. stol. se československé lesnictví prosadilo s významnou iniciativou ekologické orientace lesnictví, soustředěnou především na přeměny nestabilních jehličnatých monokultur ve smíšené lesy bližší

Pravidelnou obětí větrných kalamit jsou především stejnověké, mělce zakořeněné smrkové porosty. Ojediněle přimíšené listnaté stromy většínou přežijí. Foto Z. Křenová

přírodě, a cílevědomým zaváděním přírodně blízkých forem hospodářství (podrobnosti hospodářství — viz Živa 2007, 4: 161–164).

Tato tradice a úroveň byly na svém vrcholu zlikvidovány dvěma cílenými zásahy totalitního režimu na počátku 60. let — zrušením pražské lesnické fakulty Vysoké školy zemědělské a téměř úplným vyřazením lesnické ekologie z programu lesnického vzdělávání. Z pěstování lesů se stala technická disciplína. Studovat ekologickou zahraniční (kapitalistickou!) literaturu nebylo v té době zrovna v kurzu; někdy se to i nevyplatilo. Ale především: výše uvedené násilné zásahy zcela utlumily odbornou diskusi a ve svých důsledcích vedly ke stagnaci oboru. Vývoj byl direktivními nařízeními zakázán.

Po listopadu 1989 se vývoj soustředil do dvou oblastí: na obnovu soukromého a komunálního vlastnictví lesa a zavedení podnikatelské činnosti v lesním hospodářství. Přes úsilí některých lesnických osobností v posledních letech o navázání na dřívější pěstební tradice (např. Tesař a kol. 2004, Metzl a Košulič 2006) k obnově někdejší úrovně českého lesního hospodářství dosud nedošlo. V tomto směru — při pohledu zvenčí — působí české lesnictví poměrně nehybným dojmem. To není v souladu s velkou dynamikou lesnictví v ostatních středoevropských zemích. Je zřejmé, že podstata věci je v řízení sektoru.

Není proto bez zajímavosti podívat se, jak se řídí lesní hospodářství jinde v Evropě. Vyjdeme přitom jednak z běžné praxe politického řízení, používané v demokratických zemích Evropy a EU, jednak z obecné teorie řízení rozpracované švýcarskou školou managementu a její aplikace pro lesnictví (Oesten a Roeder 2001). Mnozí vedoucí lesníci v evropských zemích touto školou prošli a uvádějí její poznatky do své národní praxe. Naše úvahy o řízení lesnického sektoru tedy rozdělíme na část politickou a na část odbornou. Schéma struktury systému řízení je uvedeno na obr. na str. 258.

Vysoké stavy spárkaté zvěře mají v některých případech za následek silný okus, deformaci zmlazených listnatých dřevin a jedle, a samozřejmě i pozdější v jejich růstu. V jiných případech vedou k úplné likvidaci jejich přirozeného zmlazení. Vzniklé ekonomické škody jsou nedozírné

Politické řízení

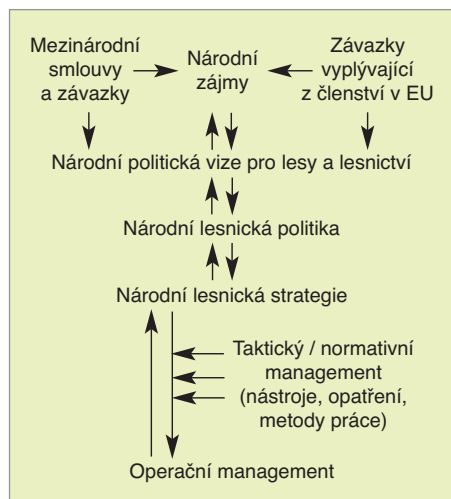
Lesy pokrývají zhruba třetinu Evropy. Poskytují obyvatelstvu různé služby (rekreace, čistý vzduch, retence vody a ochrana proti erozi, ochrana přírody, vázání CO₂). Všechny aspekty lesnictví, které jsme podrobně uvedli v minulých dílech, jsou ve vyspělých demokratických zemích předmětem politického zájmu a tedy také politické agendy parlamentů a vlád, a to nejen na úrovni národní, ale i mezinárodní. Politická vize pro práci s lesem vychází ze tří zdrojů:

- z národních zájmů — les a lesnictví jako součást národní ekonomiky, prostředí, přírody, kultury;
- z mezinárodních dohod a závazků ratifikovaných příslušnou zemí: např. usnesení konference OSN v Rio de Janeiro v r. 1992; Kjótský protokol o snížení emisí CO₂ z r. 1997; Ministerské konference o ochraně lesů v Evropě (viz Živa 2007, 5: 209–212); akceptování těchto dokumentů se vlády zemí zavázaly k přijetí určitých opatření týkajících se lesů a lesnictví;
- ze zásad evropské lesnické strategie EU týkajících se udržitelnosti, víceúčelového využívání lesů, ochrany prostředí, snížení emisí CO₂, klimatických změn, programu Natura 2000, rozvoje venkova atd. (Živa 2007, 5: 209–212); účast členských zemí je dobrovolná, přihlášením či nepřihlášením se k těmto zásadám dávají jednotlivé země najevo, zda se chtějí nebo nechtějí na naplňování strategie podílet; i Švýcarsko, které není členem EU, se k nim plně přihlásilo.

Takto inspirovaná politická vize pro práci s lesem a lesnictvím je základem pro zpracování národní lesnické politiky. V ní se deklaruje funkce lesa a lesnictví v národních i mezinárodních souvislostech: záměr, jak tyto funkce v politické oblasti zajišťovat, jak je koordinovat s politikou jiných odvětví a jak s nimi pracovat v národním hospodářství, ochraně prostředí a přírody, při zajišťování životní úrovně obyvatel atd. Tyto politické principy jsou vtěleny do lesního zákona, jeho prováděcích předpisů a dalších dokumentů.

Ustanovení národní lesnické politiky jsou východiskem pro zpracování národní lesnické strategie. Na této úrovni řízení jde o politické zadání pro lesnický sektor, přetlumočení politických úkolů do odborného lesnického jazyka. Národní lesnická strategie definuje dlouhodobé strategické cíle

Schéma struktury řídicího systému. Orig. J. Fanta

lesnického sektoru a jeho úkoly a závazky v národních a mezinárodních souvislostech. Je východiskem pro volbu způsobu provozování lesního hospodářství. Udává směr jeho vývoje a obsahovou náplň. V podobě Národního lesnického programu je příspěvkem k realizaci evropské lesnické strategie.

Národní lesnická strategie je přechodovým článkem mezi politickou a odbornou částí systému řízení. Současná situace v Evropě s sebou přináší mnoho změn (změny na trhu dřeva, nové úkoly v oblasti životního prostředí atd.). Není proto možné počítat s tím, že jednou stanovená politická vize a zformulovaná politika a strategie budou platit stále. Mezi těmito třemi složkami řízení musí fungovat zpětné vazby umožňující adaptace vize, politiky a strategických cílů v případě, že se změní situace a do hry vstoupí nové faktory (jak na národní, tak i na mezinárodní úrovni), na něž je třeba reagovat. Do systému řízení proto musí být zabudovány pravidelné revize všech politických a strategických dokumentů.

Odborné řízení

Národní lesnická strategie stanoví dlouhodobé strategické cíle sektoru jako celku i v jeho částech (ekonomické a ekologické cíle, sociální aspekty, státní lesy, soukromé lesy atd.). Sektor je realizuje v rámci operačního managementu, tj. výkonem vhodných pěstebních, ochranných, těžebních aj. opatření v lese, prodejem dřeva, poskytováním služeb, prací s veřejností atd.

Operační management realizuje krátkodobé dílčí cíle, přičemž všechna opatření v jeho rámci musí směřovat k naplňování cílů strategických. Jedině za tohoto předpokladu platí zpětná vazba mezi oběma úrovněmi řízení. Pokud by tomu tak nebylo, systémem řízení by se rozpadl.

Staleté zkušenosti středoevropského lesního hospodářství ukazují, že právě v tomto vztahu dochází velmi často k chybám. Vzdálenost mezi strategickým a operačním cílem je většinou značná — strategických cílů není možné dosáhnout jediným zásahem v terénu. Při dlouhodobém charakteru lesnictví je proto třeba celé soustavy opatření rozložených mnohdy na celé obměty existujících lesních porostů. Při různě

Nešetrné použití mechanizačních prostředků při zpracování polomů a vývratů může skončit hlubokou erozí a splachy půdy až na skalní podloží. Foto J. Bláha

ných změnách — ať už politických, profesních či personálních — hrozí nebezpečí, že spojení mezi strategickým a operačním managementem přestane fungovat. Hospodaření v lese pak vede svůj vlastní život podle úvahy lesního hospodáře a strategické cíle se mohou ztratit v nedohlednu.

Aby k takovým situacím nedocházelo, je do systému racionálního řízení zabudován taktický/normativní management zahrnující rozsáhlý soubor nástrojů, opatření, prostředků, norem a pracovních metod. Jejich účelem je zajistit návaznost strategického a operačního managementu tak, aby hospodaření v terénu v plném rozsahu směřovalo k plnění strategických cílů. Patří sem:

- organizace sektoru, její struktury a pravidla jejich činnosti;
- pravidla finančního hospodaření (podnikatelský koncept, marketing a prodej dřeva a služeb, pravidla zadávání zakázek, hospodářská evidence aj.);
- nástroje odborné činnosti (metody a techniky pěstování lesa, lesnické plánování, stanovištní typologie, certifikace, modely hospodaření atd.);
- práce s informacemi (vědecký výzkum, analýzy rizik, alternativní metody hospodaření, změny a inovace, monitoring aj.);
- pravidla koordinace a spolupráce (různí vlastníci lesa, organizační složky státní správy jiných rezortů);
- komunikace, participace, otevřenost, odborná diskuse v rezortu;
- způsoby práce s vlastním personálem (vzdělávání a zvyšování kvalifikace, zodpovědnost atd.).

Pro řádné uplatnění a fungování těchto taktických nástrojů řízení platí dvě pravidla: nesmějí přerůst v byrokratické monstrum — smyslem jejich uplatnění není plnění předpisů; mezi jednotlivými nástroji musí existovat úzká návaznost, nesmějí pracovat proti sobě.

Jakkoli se výše uvedené zdá být samozřejmostí, praxe řízení lesnického sektoru zejména v posttotalitních zemích ukazuje, že tomu tak není. Překotný politický vývoj a změny, absence jasněho politického zadání pro lesnický sektor, jednostranné podnikatelské zájmy, pozůstatky centralistických metod řízení, nedostatky v odpovědnosti, otevřenosti a schopnosti spolupráce a další podobné jevy jsou příčinou toho, že se praxe ve větší či menší míře odchyluje od uvedeného modelu racionálního řízení.

S mechanizačními prostředky se dá v lese pracovat i šetrným způsobem. Foto M. Košulič

Dobrá polovina českých lesů by mohla skýtat radostnější pohled než dnešní uniformní jehličnaté monokultury. Snímky J. Fanty, pokud není uvedeno jinak

České lesnictví ve 12 bodech

Srovnání s lesnickými vyspělými středoevropskými zeměmi ukazuje zcela zřetelně, ve kterých bodech se praxe řídicího systému českého lesnictví odchyľuje od středoevropských standardů. Stojí za to se nad těmito rozdíly zamyslet.

1. Český lesnický sektor nedostatečně reflektuje mezinárodní závazky ČR. Příkladem může být plnění Konvence o biologické rozmanitosti vyplývající z usnesení Konference OSN v Rio de Janeiru v r. 1992. Vyhodnocení provedené v letošním roce pověřeným pracovištěm (Česká Bioplatforma při Botanickém ústavu AV ČR, v. v. i; Petřík a kol. 2007) je pro český lesnický sektor značně nepříznivé: 14 let poté, co konvence vstoupila v platnost, nebyla dosud zřejmě plně vzata na vědomí ani v politické ani v realizační rovině.

2. České lesnictví jen málo bere v úvahu lesnické dění v Evropě a v EU a nedostatečně reaguje na impulzy evropské lesnické strategie. Příkladem je přístup MZe k návrhu Národního lesnického programu II. Po čtyřech letech členství země v EU by bylo na místě, aby tento trend byl opačný.

3. Česká politika věnuje lesnickému sektoru zcela nedostatečnou pozornost. Politické zadání a vize pro lesnický sektor, které by odrážely jak vnitropolitické zájmy, tak i mezinárodní závazky země, zřejmě tvoří různá opatření a rozhodnutí, která ale působí spíše nesourodým dojmem.

4. Dá se za těchto okolností v ČR mluvit o existenci nějaké koherentní lesnické politiky? Dílčích dokumentů existuje několik (Základní principy státní lesnické politiky, 1994; Koncepce lesnické politiky na období před vstupem do EU, 2000; Národní lesnický program I, 2003). Jsou dobře zkoor-

dinovány? Reaguje česká lesnická politika adekvátním způsobem na významné změny, k nimž v poslední době došlo (Členství v EU; usnesení posledních ministerských konferencí o ochraně lesů v Evropě; změny na světových trzích dřeva; Natura 2000; Společná evropská zemědělská politika)? Tyto impulzy by si zasloužily reakci v podobě řádně zpracované a neustále aktualizované národní lesnické politiky. Dobrým výchozím bodem by mohl být výsledný (tzv. brandýský) návrh Národního lesnického programu II, který je prvním lesnickým dokumentem vzniklým v přímé interaktivní spolupráci s Ministerstvem životního prostředí ČR, vědeckými ústavy, nevládními organizacemi a odbornou veřejností. Vezme to česká politika a Ministerstvo zemědělství na vědomí, nebo dají průchod jednostranným mysliveckým zájmům, na nichž NLP II ztroskotá? Tolik k politickému řízení sektoru. Nyní se věnujme jednotlivým bodům odborné části procesu řízení.

5. Strategický management je přechodovým článkem od politického k odbornému řízení. Jak je zformulováno strategické zadání, jak jsou zajištěny strategické cíle českého lesnictví, jestliže politické zadání je nesourodé? Co je vlastně strategickým cílem českého lesnictví? Znají řádoví lesníci na tuto otázku jasnou odpověď? Zdá se, že tato otázka zůstává už po mnoho let otevřená. Výsledkem je prosazování jednostranných zájmů a stagnace celého sektoru, vzdělání i výzkumu; v praxi často ústí do ztráty motivace. Od 70. a zejména 90. let 20. stol. se poslání lesnictví a funkce lesa v Evropě významně změnily (Živa 2007, 4: 161-164). Všechny tyto okolnosti se v jiných zemích okamžitě promítají do strategických cílů práce s lesem a do strategického rozhodování.

Nástroje taktického managementu, jak jsme uvedli výše, mají usměrňovat hospodaření s lesem tak, aby veškerá činnost směřovala k naplnění strategických cílů lesního hospodářství. Jak to funguje za situace, kdy cíle nejsou jasně formulovány?

6. Organizace lesnického sektoru v ČR se podstatně liší od ostatních středoevropských zemí. Rozdělení pěstební a těžební činnosti zavedené na počátku 90. let 20. stol. u Lesů ČR a později i u Vojenských lesů a statků a postupně rozvinuté do podoby zadávání tzv. komplexních zakázek (smlouvy uzavírané na několik let dopředu, kterými správce nebo majitel lesa předává odpovědnost za provedení prací podnikatelské firmě) nemá v ostatních středoevropských zemích obdoby. Samozřejmě i v zahraničí se všude uplatňuje podnikatelský princip, ale tak, aby odpovědnost lesního hospodáře za způsob hospodaření zůstala zachována. Jak může lesní hospodář zodpovídat za stav lesa, jestliže má výše uvedenými smlouvami na několik let dopředu okleštěnou pravomoc? Vysoká úroveň středoevropského lesního hospodářství je vybudována na principu osobní zodpovědnosti: lesní hospodář sám rozhoduje o tom, kdo, kde a kdy bude vykonávat jakou práci. Zná totiž „své“ lidi a firmy, ví, co může od koho očekávat. Přístup zavedený v ČR připomíná spíše metody uplatňované v rozvojových zemích nebo při exploataci boreálních lesů (Kanada, Finsko, Sibiř). Kdyby byl tento systém vhodný ve středoevropských podmínkách, jistě by byl ve všech okolních zemích už dávno zaveden. Jakým způsobem ovlivňuje činnost Lesů ČR jako správce státních lesů, je známo: pokud by pokračoval, vedl by ke zhroucení podniku a k pronájmu nebo prodeji státních lesů dřevařským firmám. Ostatně tento záměr byl již těžebními firmami bez jakýchkoli skrupulí deklarován. Jeho finanční důsledky jsou rovněž známy: ekonomické ztráty pro podnik státních lesů z prodeje dřeva na stojato se pohybují v řádu několika miliard korun ročně (Spurný a Kundra 2007, Tvarůzková a Mašek 2007). Není pochyb o tom, že právě nevhodná organizace vede ve svých důsledcích k dnešní politické i profesní stagnaci sektoru. Mohou státní lesy v ČR (včetně národních parků!) s touto

organizací práce vůbec zajišťovat důležité funkce lesa a plnit mezinárodní závazky např. na poli zajišťování biodiverzity? Mohou přispívat k rozvoji venkova, když zavedený systém v podstatě likviduje malé soukromé firmy, jejichž kvalita práce je obvykle lepší, než je tomu u velkých akciových společností? Jde o podporu rozvoje venkova, když tento systém vede k zániku malých místních pil a ztrátě pracovních příležitostí, kterých je na venkově poskrovnu? Návrhy nového vedení Lesů ČR na změnu způsobu řízení jsou prvním krokem správným směrem. Vracejí totiž české lesnictví do střeoevropských souvislostí. Pochopí toto česká politika a podpoří lesnictví jako veřejný zájem?

7. Volba hospodářských způsobů musí vycházet ze strategických cílů. Vývoj situace ve střední Evropě ukazuje zřetelně, že pasečný hospodářský způsob a hospodaření podle modelu lesa věkových tříd postupně odcházejí ze scény — ve střeoevropských podmínkách mohou sotva vyhovět soudobým sociálním a ekologickým požadavkům. V jednotlivých zemích se stále více přechází k hospodaření, které je bližší přírodě, k modelu lesa trvalého. Samozřejmě i v budoucnu bude smrk důležitou součástí hospodářských lesů. Ale usilovné lpění na zaběhnutém hospodaření v jehličnatých monokulturách je výrazem neschopnosti vedení sektoru diverzifikovat hospodaření v lese s ohledem na vlastnosti stanovišť, funkce lesa či jeho vlastnictví. Představa, že uplatňování ekologických principů při hospodaření jde vždy na úkor ekonomických výsledků a naopak, že ekonomie není slučitelná s ekologií, je opravdu příliš jednoduchá. V zahraničí dnes už existuje mnoho příkladů, jak tyto přístupy koordinovat ku prospěchu obou. Přeměny monokultur, využívání přírodních procesů a autoregulačních schopností lesních ekosystémů nejsou právě silnou stránkou českého lesnictví. Jakkoli se už dnes uznává, že přeměna monokultur je nutná, vývoj pokračuje více než pomalu. Podle současných údajů (Forestry Section 2006) se smrk stále podílí více než 40 % na novém zalesnění. Rozloha smrkových monokultur se za posledních pět let snížila o pouhé 1 %. Bude zřejmě třeba ještě dalších orkánů a kůrovcových kalamit, aby se přechod ke smíšeným a nehomogenním lesním porostům stal prvořadým strategickým cílem českého lesního hospodářství. Spočítal už někdo, kolik prodělá lesnický sektor na každém dalším orkánů a každé další kůrovcové kalamitě? Nestálo by za to proces přeměn urychlit?

8. Lesnické plánování by mělo v tomto směru sehrát nejdůležitější roli. Zavádění alternativní metody hospodářské úpravy lesa v Národním parku Podyjí před několika lety se setkala s velkým zájmem lesníků-zářizovatelů. Ale neochota Ústavu pro hospodářskou úpravu lesů a svazující předpisy nynějšího lesního zákona takovou inovaci zatím nepodporují. Složitost jednání kolem Národního lesnického programu II nebyla rovněž dobrým příslibem do budoucna. Přitom např. pro lesy spravované rezortem životního prostředí jde o zcela zásadní rozhodnutí — pěstovat v národních parcích další a další monokultury je proti zdravému rozumu. Na to národní parky nepotřebujeme. Ale podobně by tomu mělo být v mnohem širším měřítku i u státních lesů. Majitelé soukromých a obecních lesů mají samozřejmě volnost v rozhodování v rámci

zákona. Mohou v tomto směru spolupracovat, nebo nikoli. Na jejich rozhodnutí by ovšem mělo záviset, zda se budou moci ucházet o příspěvky na pěstování lesa. Ve „starých“ zemích EU je to běžná praxe. A mnozí soukromí majitelé lesa v Německu, Holandsku, Dánsku i jinde jsou v tomto přístupu dobrým příkladem.

9. Lesnická věda, výzkum a vzdělání jsou současnou situací v lesnickém sektoru zasaženy velmi silně. V řadě případů český lesnický výzkum dosud nedospěl k aktuálním tématům. Jde zejména o oblasti lesnické ekologie, lesnické politiky a řízení, výzkum sociálních aspektů lesnictví. Výzkum dynamiky a struktury přirozených lesů je zajištěn v rezortu MŽP (např. Vřska a kol. 2006). Klíčové téma dopadu klimatických změn na lesy se podrobně studuje opět mimo lesnická pracoviště (viz Cienciala a Tatarionov 2006). V ČR se už po léta nekonají žádná významná mezinárodní vědecká setkání, kongresy a konference — česká lesnická věda nemá zřejmě mezinárodně co nabídnout. Do mezinárodních lesnických časopisů přispívají z české strany především pracovníci přírodovědeckých oborů. Jaké jsou citační indexy pracovníků českého lesnického výzkumu? Provádějí se na českých lesnických fakultách a výzkumných pracovištích pravidelné vědecké vizitace za účasti zahraničních vědců? Kolik českých vědců -lesníků je členem redakčních rad mezinárodních vědeckých lesnických časopisů, konsorcií a jiných vědeckých těles? Jsou redakce českých lesnických periodik přesvědčeny o tom, že jejich tematická náplň i obsahová úroveň jsou stejně aktuální a na stejné úrovni jako podobná periodika ve Švýcarsku, Francii či Německu? Kolik českých studentů a řídicích pracovníků z tohoto oboru studuje lesnictví či pobývá na stážích v zahraničí? V Evropě obecně platí, že univerzita vychovává studenty pro vědu a řízení. Jak budou zkoumat a řídit české lesnictví absolventi lesnických fakult, jimž se v průběhu studia dostalo jen kusých informací o závažných tématech tvořících aktuální obsah studia na jiných evropských lesnických fakultách? Na českých lesnických fakultách jde stále především o technické vzdělání, které je jinde věcí středních škol.

10. Spolupráce s jinými rezorty a koordinace součinnosti na tématech společného zájmu je v českém lesnickém prostředí ve srovnání se zahraničím vyvinuta velmi nedostatečně. Zato nadměrná je mezirezortní nevrzavost. Zkušeností s nezájmem a neochotou ke spolupráci se za posledních 15 let v okolí českého lesnického sektoru nashromáždilo víc než dost. Evropská zkušenost současně doby však zřetelně ukazuje, že mnohé naléhavé problémy lesního hospodářství se nedají vyřešit bez spolupráce s rezorty a institucemi životního prostředí, místního rozvoje, kultury aj. Řada iniciativ EU takovou spolupráci podporuje.

11. V současné evropské situaci je komunikace jedním z nejdůležitějších nástrojů vývoje celé společnosti i jednotlivých profesních oborů. Zatímco v lesnickém prostředí v Rakousku, Německu, Švýcarsku, Francii i jinde panuje živá výměna názorů k různým tématům — někdy i kontroverzním — charakteristickým rysem českého lesnického prostředí je mlčení. Velmi zářející je existence anonymních (!) komunikačních nástrojů (webové stránky Silvarium, Zelená schránka u Lesů ČR). Nevypovídá to

o něčem? Učí se vůbec komunikace na českých lesnických školách?

12. Při absenci jasných strategických cílů a mnohdy nepromyšleném užívání nástrojů taktického řízení závisí operační management sám na sobě. Mnozí praktičtí lesníci vykonávají až neuvěřitelnou práci — často za obtížných podmínek dělají čest svému povolání. Opravdoví lesní hospodáři, kterým jde o jejich les. Jiní naopak rezignovali a přestali cítit odpovědnost. Často to nemá jednoduché. Systém komplexních zakázek, kdy má hospodář smlouvou v prováděcí firmou na několik let dopředu svázané ruce, asi není nejlepší způsob, jak v lese hospodařit. Vytváří se tím totiž bariéra mezi hospodářem a lesem. A to české lesnictví v současné době vůbec nemůže potřebovat.

Závěrem

Stručné komentáře obsažené v uvedených 12 bodech ukazují všechny jedním směrem: zatímco v okolních zemích prošlo lesnictví různými změnami, v České republice se v posledních 15 letech zastavilo ve vývoji. Tím ztratilo do značné míry kontakt s děním v okolní Evropě. Změna je však za dveřmi. Jak se s ní vyrovnat?

Na jakoukoli změnu je možné reagovat trojím způsobem: nebrat ji na vědomí; bojovat proti ní a setrvávat na zaběhnutých názorech a praktikách bez ohledu na nové okolnosti; pochopit ji, vzít ji za svou a směřovat k nové kvalitě, kterou s sebou přináší. Vedení českého lesnického sektoru dosud volilo převážně kombinaci prvních dvou přístupů. To není řešení zaměřené do budoucna. Nemělo by to být jedno pracovníkům českého lesnického sektoru, veřejnosti ani politikům. Lesy a lesnictví jsou totiž věc veřejná.

Změna musí projít celým sektorem — začít u politického zadání a skončit u nového zákona a práce v terénu; začít na fakultách a ve vědeckých ústavech a skončit u zvyšování kvalifikace lesnického personálu v terénu. Především je ale třeba zahájit otevřenou, demokratickou diskusi na vysoké profesní a politické úrovni. Z ní vyjdou podněty, které otevřou cestu k politickému i odbornému řešení a přinesou českému lesnictví novou dynamiku. České lesnictví se pak může opět stát příkladem pro další země, tak jako tomu bylo na počátku 20. století.

Výzva nakonec

Někteří čtenáři z řad lesníků i veřejnosti tento text uvítají. Jiní se jím budou cítit pohoršeni. Budou nejspíše argumentovat tím, že v tomto článku byly opomenuty mnohé pozitivní aspekty českého lesnictví. K tomu je třeba poznamenat, že se tak stalo záměrně. Na detaily totiž nyní není čas. To, oč nyní jde, je koncepce českého lesnictví budoucnosti. Pohled zvenčí umožňuje klást otázky, které se nekladou při pohledu zevnitř. Fundované věcné odpovědi by proto mohly — a měly! — být prvním krokem k otevřené společenské a odborné diskusi o dnešní roli českých lesů a o způsobech jejich spravování.

Proto nečtěte, prosím, tento text jako kritiku, ale jako podnět k zamyšlení, k diskusi a k jednání. Čas utíká a evropský vlak ujíždí českému lesnictví mnohem rychleji, než si mnozí řídicí pracovníci lesnického sektoru zatím byli ochotni vůbec připustit.